

Prof. dr hab. Stanisław Sroka
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Historii

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego

dr Wioletty Zawitkowskiej

i rozprawy habilitacyjnej *Walka polityczno-prawna o następstwo tronu po Władysławie Jagielle w latach 1424-1434*, Rzeszów 2015, ss. 372.

Dr Wioletta Zawitkowska należy do grona cenionych mediewistów polskich. Ukończyła studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie w 1992 r. na podstawie pracy *Przemysł do 1389 roku*, pod naukową opieką dr Jerzego Horwata. Pod okiem pani profesor Alicji Szymczakowej z Uniwersytetu Łódzkiego obroniła z wyróżnieniem pracę doktorską w 2003 r. na temat *Jan Koniecpolski - kanclerz trzech królów. Z dziejów kariery politycznej i urzędniczej w I połowie XV wieku*. Recenzentami doktoratu byli profesorowie Krzysztof Ożóg i Jan Wroniszewski. Rozprawa ta uzyskała w 2004 r. wyróżnienie w konkursie im. Adama Heymowskiego na najlepszą pracę z heraldyki i dziedzin pokrewnych. Warto dodać, że Habilitantka ukończyła także studia podyplomowe z informatyki oraz z finansów i rynku kapitałowego. Od 2004 r. jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego, obecnie w Zakładzie Historii Średniowiecznej i Nordystyki Starszej. Do 2002 r. była związana zawodowo także z instytucjami polskiego rynku kapitałowego oraz uczelniami ekonomicznymi.

Ocena dorobku naukowego

Dorobek naukowy Habilitantki obejmuje 29 samodzielnych publikacji i 2 napisane wspólnie z innym autorem (w jednym przypadku z Grzegorzem Zamoyskim, a w drugim z Władysławem P. Wlazłakiem). Wśród tych publikacji znajdują się 2 samodzielne pozycje książkowe, 2 edycje źródeł, 26 artykułów i zaledwie 1 recenzja. Warto też wspomnieć, że dr Wioletta Zawitkowska jest redaktorem jednej pracy zbiorowej i współredaktorem 5 innych. Ponadto współredagowała periodyk naukowy wydawany przez Uniwersytet Rzeszowski pt. *Limes. Studia i materiały z dziejów Europy Środkowo-Wschodniej*. Do dorobku Habilitantki

zaliczyć też należy publikacje popularnonaukowe, w tym przede wszystkim autorstwo 27 haseł w *Encyklopedii Rzeszowa* oraz kilkanaście not naukowych (głównie wstępy i posłowania).

W dorobku naukowym Habilitantki można wyróżnić 4 główne nurty zainteresowań. Największe owoce naukowe przyniósł, jak do tej pory, obszar badań związanych z dziejami rodu Pobogów i rodziny Koniecpolskich. Tym zagadnieniem była poświęcona przede wszystkim świetna rozprawa doktorska o kanclerzu Janie Koniecpolskim. W pracy tej, jak i pomniejszych odnoszących się do tego zagadnienia (warto wymienić takie artykuły, jak: *Udział Jana Koniecpolskiego w zabiegach o osadzenie na tronie polskim wielkiego księcia Kazimierza Jagiellończyka; O herbie Pobóg w XV wieku; Koniecpolscy herbu Pobóg i ich związki z Rusią Czerwoną w XV wieku*) Habilitantka pokazała swój dojrzały warsztat badawczy, oparty na gruntownej kwerendzie źródłowej, w tym przede wszystkim na materiałach archiwalnych. Na marginesie tych badań W. Zawitkowska skorygowała w odrębnym artykule funkcjonującą dotychczas datę wiecu w Korytnicy, który miał miejsce w 1225 r., a nie dwa lata później (*O wiecu w Korytnicy raz jeszcze*). Z tym nurtem badań wiąże się także pomniejsze teksty Habilitantki dotyczące pieczęci Mikołaja z Koniecpola oraz relacji kanclerza Koniecpolskiego z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim (*Pieczęć Mikołaja z Koniecpola z 1464 r. jako źródło ikonograficzne do badań nad polską średniowieczną heraldyką rycerską; Biskup Zbigniew Oleśnicki i kanclerz Jan Taszka Koniecpolski – wielkie osobowości i ich rola polityczna w Polsce I połowy XV wieku*).

Drugim nurtem badawczym w naukowej biografii Wioletty Zawitkowskiej są dzieje kobiet w wiekach średnich i wczesnych czasach nowożytnych. Zaznaczmy od razu, że nie jest to nurt wiodący, ale raczej pozostający na marginesie głównych zainteresowań naukowych Habilitantki. Impulsem do zajęcia się tą niezwykle ciekawą tematyką były losy kobiet w rodzinie Koniecpolskich. Zanim W. Zawitkowska uzyskała doktorski laur opublikowała ciekawą rozprawkę o Nawojce Koniecpolskiej i jej modlitewniku. Z rodziną Koniecpolskich związany też jest artykuł o polityce małżeńskiej tego rodu (*Koligacje małżeńskie Koniecpolskich i ich rola polityczna w Polsce pierwszych Jagiellonów*). Ważną i wartą pochwały inicjatywą Habilitantki był cykl wykładów zorganizowanych przez nią na Uniwersytecie Rzeszowskim o roli kobiet w średniowieczu i epoce nowożytnej. Prelegentkami były same kobiety, wiodące przedstawicielki różnych ośrodków naukowych w Polsce. Ta ciekawa inicjatywa doczekała się wydania drukiem wygłoszonych wykładów pod redakcją W. Zawitkowskiej (*Kobiety o kobietach. Studia i szkice. Średniowiecze i czasy nowożytne*). W tym nurcie badawczym powstały jeszcze dwie mniejsze rozprawki Habilitantki, które z niewiadomych przyczyn nie doczekały się opublikowania, a dotyczyły

spraw niezwykle wartościowych naukowo, a mianowicie podróży królowej Węgier Elżbiety Luksemburskiej w czasie wojny domowej na Węgrzech w latach 1440-1442 oraz wizerunku Jadwigi Andegaweńskiej w „Annales” Jana Długosza. Zwłaszcza ta pierwsza praca powinna zostać opublikowana, bo dotychczasowe zestawienia itinerarium królowej Elżbiety, zarówno w literaturze słowackiej, jak i węgierskiej, cierpią na poważne ubytki źródłowe.

Trzecim polem badawczym Wioletty Zawitkowskiej jest edytorstwo źródeł. Habilitantka w swoim autoreferacie stwierdza co prawda skromnie, że podczas studiów historycznych „nie miałam zajęć ani z łaciny średniowiecznej, ani też z wydawnictwa źródeł”, niemniej dotychczasowy Jej dorobek edytorski zasługuje na uznanie. Przede wszystkim należy tutaj wymienić piękną edytorsko wydane *Przywileje miasta Rzeszowa XIV-XIX wieku*, opracowane wraz z Grzegorzem Zamoyskim oraz już samodzielnie *XV-wieczny dokument arcybiskupa Jana Rzeszowskiego* znajdujący się w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie. Inne publikacje źródłowe Habilitantki mają charakter przyczynkarski, chociaż za każdym razem wnoszą nowe ustalenia i stanowią ważny materiał źródłowy dla innych badaczy. Dla przykładu warto podać ostatnie zestawienie itinerarium Kazimierza Jagiellończyka autorstwa Grażyny Rutkowskiej, gdzie te drobne edycje źródłowe W. Zawitkowskiej zostały w pełni wykorzystane. Habilitantka wniosła też spory udział w skatalogowanie zbioru najstarszych dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego w Częstochowie. Wreszcie ostatni nurt badań, który wyraźnie widać w naukowym dorobku W. Zawitkowskiej, to historia lokalna, którym badaczka zainteresowała się, jak sama stwierdza, będąc zastępcą dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego, kiedy to nawiązała liczne kontakty ze środowiskami lokalnymi. Wpierw zorganizowała konferencję naukową poświęconą 655. rocznicy lokacji miasta Rzeszowa, a potem opublikowała jeszcze kilka pomniejszych prac dotyczących dziejów tego miasta (*O nadaniu prawa miejskiego dla Rzeszowa raz jeszcze; Lokacja wsi Powetna (Powietna, Pobitno) pod Rzeszowem w 1380; Powstanie i uposażenie parafii w Krasnem w świetle dokumentu fundacyjnego Małgorzaty Rzeszowskiej i jej córek z 4 marca 1412*). Szczególne znaczenie miało odnalezienie przez Nią w archiwum lwowskim dokumentu z 1380 r. dotyczącego lokacji podrzeszowskiej wsi Pobitno, co pozwoliło ustalić proces kształtowania się rzeszowskiego ośrodka osadniczego. Przyczyniła się także do powstania *Encyklopedii Rzeszowa*, do której napisała 27 haseł. W tym nurcie zainteresowań powstały też prace odnoszące się do dziejów zakonów mendykanckich w Przemyślu i Sanoku (*Święty Jacek Odrowąż i jego związki z Przemyślem; Przemyska figura Matki Boskiej zwana „Jackową”; Która z królowych Węgier i Polski była dobrodziejką franciszkanów sanockich: Elżbieta Łokietkówna czy Elżbieta Bośniaczka?*).

Podsumowując dorobek Habilitantki trzeba podkreślić, że w przypadku dr Wioletty Zawitkowskiej mamy do czynienia z mediewistką o ugruntowanej już pozycji w środowisku mediewistów polskich, chociaż jej dorobek naukowy nie jest zbyt ilościowo obszerny, ale za to chętnie cytowany i wykorzystany przez innych badaczy. Wartością samą w sobie jest Jej opasła rozprawa doktorska, co znacząco podnosi znaczenie naukowego dorobku. Warto też pomyśleć o poszerzeniu go o pozycje obcojęzyczne, czy to poprzez udział w konferencjach zagranicznych z referatami w języku obcym, czy też poprzez publikowanie w periodykach europejskich. Wiele naukowych ustaleń Habilitantki warto bowiem zaprezentować w publikacjach obcojęzycznych.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Książka o walce polityczno-prawnej o następstwo tronu po Władysławie Jagielle w latach 1424-1434 jest ponownym podjęciem tematu, który był obecny już wielokrotnie w naukowym dyskursie. Wszak bibliografia w książce Habilitantki liczy ponad 20 stron drobnego druku. Ponowne podjęcie tego zagadnienia Autorka ciekawie tłumaczy cytatem z jednej z prac Jacka Matuszewskiego, który zastanawiał się, co zrobić „gdy znaleziona w syntezie teza wywołuje wątpliwości? Czy kwestionować ustalenia znanych autorytetów?” W szeroko pojętych badaniach naukowych krytyka poglądów uznanych badaczy jest zupełnie czymś naturalnym i zarazem jednym z elementów naukowego postępu. Zatem dobrze się stało, że Habilitantka nie ulękła się luminarzy polskiej historiografii i stanęła z nimi w szranki, chociaż niektórzy z nich, z uwagi na przejście do lepszego świata, nie podejmą już z Autorką polemiki. Inni, żyjący, na pewno stoczą z dr Zawitkowską niejedną naukowy bój o to, kto ma rację. Praca składa się z ośmiu rozdziałów, wstępu oraz podsumowania. W pracy znajduje się też, chociaż dosyć zwięzłe, streszczenie w języku angielskim. We wstępie Habilitantka informuje o stanie badań, podstawie źródłowej oraz konstrukcji pracy. Podstawa źródłowa, w mojej opinii, została zaprezentowana zbyt lapidarnie, a dobra charakterystyka podstawy źródłowej zawsze jest istotnym elementem pracy. Książka ma w zasadzie charakter chronologiczny, a tytuły poszczególnych rozdziałów mają postać literacką, co tylko pobudza ciekawość Czytelnika do lektury (np. *Nigdy nie tracić nadziei, Pod pretekstem młyna w Lubiczu*). W rozdziale pierwszym Autorka omawia plany Jagiełły i Witolda dotyczące ostatniego królewskiego mariażu, z księżniczką Zofią Holszańską. Polityka dynastyczna średniowiecznych władców zawsze wzbudzała emocje, tak też było i tym razem, a na dworze królewskim intryga goniła intrygę, albowiem w potencjalnych planach sukcesyjnych wciąż

pozostawała Jadwiga, córka Jagiełły i Anny cylejskiej, która w 1413 r. w Jedlni została uznana za przyszłą władczynię. W te intrygi dynastyczne wplątał się także Zygmunt Luksemburski, który pragnął wyswatać królowi polskiemu swoją owdowiałą bratową Ofkę. A wszystko po to, aby ociągnąć Jagiełłę od zamiaru poślubienia młodziutkiej Zofii. Do tego dochodzi sprawa stosunków pomiędzy nową żoną Jagiełły a jego córką Jadwigą, bowiem obie panie nie przypadły chyba sobie do gustu, niemniej żyjąc z konieczności w bliskim sąsiedztwie musiały się nawzajem tolerować. Życie Jadwigi zapewne niebawem osłodził jej przyszły małżonek, Fryderyk brandenburski, który zgodnie z obyczajem średniowiecznym przybył wraz z dworem do Krakowa, aby tutaj poznawać kulturę, język i swoją nową ojczyznę. Intrygi dworskie to z pewnością frapująca lektura ale w pracy popularno-naukowej, w pracy Habilitantki mamy jednak do czynienia z olbrzymim aparatem naukowym, czasami nawet zbyt dużym, poruszającym wątki całkowicie poboczne i nie należące do głównego nurtu rozważań (choćby obszerny przypis o sporze o biskupstwo poznańskie w 1427 r. po śmierci Andrzeja Łaskarza). Nie ulega jednak wątpliwości, że Habilitantka włożyła olbrzymi wysiłek badawczy, aby ponownie wszystkie detale posprawdzać, a mając nagromadzony spory materiał źródłowy nie chciała go zapewne zmarnować, dlatego tak obszerne przypisy w pierwszych rozdziałach ocenianej monografii. Narodziny i chrzest Władysława zwanego później Warneńczykiem początkują rozdział drugi książki dr Zawitkowskiej. W rozdziale tym Autorka omawia m.in. starania króla o zapewnienie następstwa tronu dla dopiero co narodzonego dziedzica. Okazało się bowiem, że król musiał włożyć wiele wysiłku, aby szlachta wyraziła zgodę na objęcie tronu polskiego przez kolejnego Jagiellona, a zatem na poparcie idei dziedzicznej monarchii. W rozdziale tym dokonano także analizy ważnego zjazdu w Sieradzu (1425) oraz planów dynastycznych Jagiełły i Witolda z przełomu 1424 i 1425 r.

Cennym rozdziałem opiniowanej książki jest rozdział trzeci poświęcony okolicznościom zwołania zjazdu w Brześciu Kujawskim i sporządzenia tamże ważnego przywileju dla szlachty, który jednakże, w wyniku różnych zawirowań nie został panom polskim wydany. Autorka widzi tutaj dwie ważne przyczyny tego stanu rzeczy: prawnoustrojową dotyczącą braku zgody Litwinów, którzy obawiali się pozbawienia ich możliwości wpływania na wynik elekcji władcy oraz kancelaryjną, wynikającą z faktu przechowywania pieczęci majestatycznej w skarbcu królewskim na Wawelu, co uniemożliwiało uwierzytelnienie tego aktu. Rozważania dr Zawitkowskiej wydają się być racjonalne i w pełni uzasadnione. Równie ważny jest w książce rozdział piąty poświęcony wydarzeniom burzliwego roku 1427. Doszło wtedy m.in. do oskarżenia królowej Zofii o

niewierność małżeńską. Jakby tego było mało, pod koniec roku urodził się Jagielle kolejny męski potomek, Kazimierz Andrzej. Kolejne rozdziały monografii dotyczą okoliczności zjazdu łuckiego i tzw. burzy koronacyjnej, zjazdu w Jedlni w 1430, na którym wydano ważny przywilej dla szlachty połączony z kwestią następstwa tronu. W trakcie tych wydarzeń ciągle pojawiały się kolejne próby zdyskredytowania królowej Zofii. Do ciekawych rozważań Autorki należy też passus książki poświęcony analizie dziełka Stanisława Ciołka *Pochwała Krakowa*, który powstał w pierwszej połowie 1431 r., zatem w trakcie walk polityczno-prawnych o sukcesję tronu. Ostatni rozdział książki omawia głównie sprawy litewskie, w tym okoliczności zawarcia unii grodzieńskiej. Ważne spostrzeżenia Autorka poczyniła także przy analizie zjazdu w Sieradzu w 1432 r., na którym dokonano wyboru syna królewskiego na następcę tronu.

W obszernym Zakończeniu Habilitantka przypomniała najważniejsze wnioski płynące z jej rozważań. Przede wszystkim zweryfikowała wiele funkcjonujących w literaturze sądów, które po ponownej analizie nabrały innego wydźwięku. Zwróciła uwagę na to, że w dotychczasowej literaturze przedmiotu nie doceniano siły i znaczenia litewskiego narodu politycznego, który – Jej zdaniem – „okazał się u schyłku rządów Jagielły równy sile polskiego narodu politycznego”. A przede wszystkim brakowało dotychczas takiej skrupulatnej i szczegółowej rekonstrukcji wydarzeń tego okresu. Oceniana książka jest zatem wypełnieniem tej luki. Ważnym jej osiągnięciem jest także pewnego rodzaju rozbiór krytyczny dzieła kronikarskiego Jana Długosza, który, zdaniem dr Zawitkowskiej, był przy opisie omawianych wydarzeń stronniczy. Jak widać zatem polska mediewistyka będzie miała wiele pożytków z obszernej monografii pióra Wioletty Zawitkowskiej.

Ocena dorobku dydaktycznego oraz organizacyjnego

Habilitantka jest cenionym dydaktykiem w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prowadzi od wielu lat ciekawe i różnorodne zajęcia dydaktyczne (nauki pomocnicze historii, historia średniowieczna, dzieje kultury europejskiej do XX w., vademecum historyka, tożsamość narodowa i współczesny patriotyzm, historia i edukacja regionalna i inne). Ma już wypromowanego 1 magistra i 14 licencjatów. Ponadto recenzowała ponad 20 prac magisterskich i licencjackich na kierunku historia, jak też kulturoznawstwo. Prowadzi też zajęcia na studiach podyplomowych oraz dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Jej zajęcia cieszą się niebywałym zainteresowaniem uczestników, co potwierdzają różnego rodzaju ankiety studenckie oraz przyznane nagrody (w 2008 r.

„Przyjaciel studentów”). Dr Zawitkowska była autorką wielu programów dydaktycznych (m.in. na studiach podyplomowych oraz na kursie dla niepełnosprawnych studentów i wolontariuszy na Wydziale Socjologiczno-Historycznym UR). Przyczyniła się do powstania Koła Naukowego Studentów Kulturoznawstwa, którego była opiekunem naukowym. W latach 2008-2012 była rzecznikiem dyscyplinarnym ds. studentów w Uniwersytecie Rzeszowskim. Dr W. Zawitkowska wykazuje aktywność na polu organizacji nauki. Organizowała wiele konferencji naukowych, jak również tych, które były skierowane do szerszego gremium odbiorców. Współpracuje z wieloma ośrodkami naukowymi i regionalnymi stowarzyszeniami. Przez wiele lat była zastępcą dyrektora Instytutu Historii (2005-2013), członkiem wielu uczelnianych komisji i ciał przedstawicielskich. Przez długi czas kierowała też studiami podyplomowymi. Pani dr Wioletta Zawitkowska jest członkiem Polskiego Towarzystwa Heraldycznego (Oddział w Krakowie), Polskiego Towarzystwa Historycznego (Oddział w Rzeszowie). W 2012 r. była delegatką Oddziału w Rzeszowie na Walne Zgromadzenie Delegatów PTH. W latach 2007-2011 była członkiem Komisji Historii Kobiet Komitetu Nauk Historycznych PAN.

Konkluzje

Podsumowując powyższe rozważania należy podkreślić, że rozprawa habilitacyjna została przygotowana bardzo rzetelnie. Jest ona wynikiem dużego wysiłku badawczego Habilitantki i stanowi ważny element w badaniach nad historią Polski u schyłku rządów Władysława Jagiełły. Także inne, omówione wyżej prace Pani dr Wioletty Zawitkowskiej świadczą o jej dobrym przygotowaniu warsztatowym. Jej dotychczasowy dorobek naukowy, ceniony i cytowany w polskiej mediewistyce, jest oryginalnym wkładem Habilitantki do historii średniowiecznej Polski. Cały dorobek naukowy, efektywna i ceniona przez studentów działalność dydaktyczna oraz bardzo wszechstronna, przede wszystkim na forum lokalnym, działalność organizacyjna uprawniają mnie do postawienia wniosku o dopuszczenie Pani dr Wioletty Zawitkowskiej do dalszych etapów przewidzianych w przewodzie habilitacyjnym.

Kraków, 21 maja 2016 r.

